

Pragmàtica i discurs

Mònica Sanz Torrent
Elisabet Serrat Sellabona

PID_00151863

Universitat Oberta
de Catalunya

www.uoc.edu

Índex

Introducció	5
Objectius	6
1. Els processos centrals en la comprensió i producció del llenguatge	7
1.1. Nocions introductòries	7
1.1.1. Presentació	7
1.1.2. Els processos centrals en la comprensió i producció del llenguatge	7
1.2. Els coneixements que aporten els parlants/oients i escriptors/lectors	10
1.2.1. El coneixement compartit del context	10
1.2.2. El coneixement previ no lingüístic	11
2. Pragmàtica	14
2.1. Presentació	14
2.2. Els actes de parla	15
2.2.1. Trets dels actes de parla	16
2.2.2. Tipus d'actes il·locutius	17
2.2.3. Condicions de felicitat	18
2.3. Comunicació i cooperació	19
2.3.1. Nocions bàsiques de la pragmàtica de Grice	19
2.4. Teoria de la rellevància	23
2.5. Referència i context	25
2.5.1. La dixi	25
2.5.2. Tipus de dixi	26
3. Comprensió del discurs	32
3.1. Introducció	32
3.2. Discurs i coherència	32
3.2.1. Estructures locals i globals	33
3.2.2. Cohesió referencial	34
3.2.3. La distinció entre informació nova i informació vella	34
3.3. Discurs i memòria	36
3.3.1. Comprensió del discurs i memòria de treball	36
3.3.2. La memòria a llarg termini en la comprensió del discurs	36
3.4. Teories explicatives	38

3.4.1.	De la teoria macroestructural a la teoria de la construcció-integració	38
3.4.2.	Els models de situació	39
3.4.3.	Esquemes i gramàtiques de narracions	39
3.5.	Processos inferencials en la comprensió del discurs	40
3.5.1.	Inferències i comprensió del llenguatge	41
3.5.2.	Tipus d'inferències	41
3.5.3.	Models teòrics	42
Bibliografia		45

Introducció

El sisè mòdul d'aquesta assignatura estudia el que anomenem els *processos centrals o inferencials de l'activitat lingüística humana*. El processament del llenguatge es du a terme mitjançant representacions lingüístiques, però també mitjançant coneixement no lingüístic.

Els processos centrals o inferencials són, doncs, aquells que ens cal dur a terme per a comprendre el discurs en l'entorn en què es produeix, és a dir, utilitzant la informació extralingüística per a establir la significació dels missatges.

Aquest mòdul es compon de tres apartats. El primer, "Els processos centrals en la comprensió i producció del llenguatge", és una introducció als conceptes clau en pragmàtica i discurs, i n'assenyala els diferents àmbits d'estudi i els principals elements. En el segon apartat, "Pragmàtica", s'aprofundeix en l'estudi de la pragmàtica: es descriuen les característiques de l'entorn comunicatiu de la conversa i s'analitzen les principals variables que s'han tingut en compte en el seu estudi. Finalment, el tercer apartat, "Comprensió del discurs", fa referència a la comprensió i la producció del discurs, també en descriu les principals variables implicades i exposa els principals models explicatius.

Tot el mòdul ofereix nombrosos exemples, amb il·lustracions gràfiques, textos i veu, i activitats que l'estudiant pot dur a terme per a comprendre millor els continguts.

Objectius

L'objectiu general d'aquest mòdul és que l'estudiant conegui els conceptes bàsics en l'estudi del discurs i de les competències pragmàtiques:

- 1.** Comprendre per què en qualsevol llengua cal més coneixement que el de les regles gramaticals i el significat dels mots per tal de produir i comprendre expressions contextualment adients.
- 2.** Conèixer conceptes bàsics en l'estudi del discurs i de les competències pragmàtiques.
- 3.** Familiaritzar-se amb alguns dels principals mecanismes pragmàtics que hi ha darrere la comunicació.
- 4.** Entendre que la comprensió dels discurs representa processar elements lingüístics propis dels discurs i extralingüístics propis de l'oient o lector.
- 5.** Conèixer les principals teories sobre comprensió del discurs.

1. Els processos centrals en la comprensió i producció del llenguatge

1.1. Nocions introductòries

1.1.1. Presentació

En aquest mòdul ens centrarem en els processos centrals o inferencials de l'activitat lingüística humana. Els processos centrals són aquells que planifiquen i interpreten el llenguatge a partir de la informació lingüística, però utilitzant la informació extralingüística per a establir la significació dels missatges.

Els processos centrals fan referència fonamentalment als àmbits de la pragmàtica i del discurs i, per tant, hi dedicarem les dues parts principals del mòdul.

Abans de ressaltar-ne les qüestions més rellevants dins de cada àmbit, intentarem situar la pragmàtica i el discurs en el comportament lingüístic. A més, tenint en compte que els processos centrals o inferencials comporten la utilització de coneixement no lingüístic, dedicarem un nucli a comentar la importància del context i del coneixement previ en la significació dels enunciats i missatges.

1.1.2. Els processos centrals en la comprensió i producció del llenguatge

Els processos centrals o inferencials en l'ús del llenguatge impliquen un nivell en què es va més enllà del significat literal dels missatges. Els parlants/escriptors i els oients/lectors planifiquen i interpreten fonamentalment intencions comunicatives que s'inscriuen en situacions específiques.

"En aquest nivell, el que es concep no és el valor de veritat dels missatges, sinó els actes de parla que aquests missatges transmeten i mitjançant els quals els individus fem accions simbòliques orientades a influir sobre els estats mentals i el comportament dels nostres interlocutors."

Traducció lliure de Belinchón, M., Rivièrè, A., i Igoa, J. M. (1992, pp.316-317).

Seguidament introduïrem aquests processos centrals diferenciant-los d'altres components del llenguatge i d'alguns conceptes amb què estan relacionats.

Lectura recomanada

Podeu trobar aquesta explicació sobre els processos dins el nivell central o inferencial a Belinchón, M., Rivièrè, A., i Igoa, J. M. (1992, pp.314-317).

Pragmàtica i semàntica

S'utilitza el terme **semàntica** per a referir-se a l'estudi del significat. El significat es pot expressar no solament a partir del llenguatge, sinó també mitjançant dibuixos, signes convencionals, música, etc. Ara bé, més específicament el terme *semàntica* fa referència a l'estudi del significat codificat en el llenguatge.

El significat d'una expressió lingüística és afectat pel context en què s'utilitza de diferents maneres. El context pot afectar el significat que l'oient deriva d'una oració, les eleccions que el parlant fa respecte del contingut semàntic, i també les formes lèxiques, gramaticals i fonètiques que s'escullen per a expressar el contingut semàntic.

L'estudi de les complexes relacions entre el llenguatge i el context en què s'utilitza es fa des de la **pragmàtica**.

Cal tenir en compte que el llenguatge gairebé mai no s'utilitza en el buit, sinó que sempre s'utilitza en un context comportamental, social o lingüístic determinat.

Més concretament, la pragmàtica es diferencia de la semàntica en el següent:

- La semàntica examina, classifica i codifica els significats anomenats *literals* d'oracions o d'altres unitats lingüístiques més petites; és a dir, els significats que es deriven de les formes lingüístiques intrínsecament.
- La pragmàtica estudia com les oracions i parts lingüístiques més àmplies s'utilitzen per a comunicar de manera efectiva els significats "intencionals".

Un nucli fonamental d'estudi de la pragmàtica són les funcions comunicatives que el llenguatge fa en els diferents contextos i els mitjans lingüístics pels quals aquestes funcions s'aconsegueixen.

Pragmàtica i discurs

La distinció entre pragmàtica i discurs és vaga i s'observa un encavalcament considerable en l'ús dels dos termes.

Quan fem els termes *pragmàtica* o *discurs* ens referim a l'estudi de com s'utilitza el llenguatge per a propòsits comunicatius, de manera que es va més enllà del significat que s'extreu formalment d'una oració.

Pots obrir la finestra?

El significat que es deriva d'aquest enunciat no solament depèn dels seus constituents morfològics i de la seva estructura sintàctica, sinó també del context en què es produeix.

Si només depengués dels aspectes formals, una resposta possible seria "Sí" o "No" sense més, sense anar a obrir la finestra. El que és més probable, però, és que davant d'aquest enunciat anem a obrir la finestra –llevat que en vulguem fer broma.

Exemple

Penseu en l'expressió i comprensió dels enunciats següents:

Albert: Tens hora?

Maria: Són dos quarts i mig d'onze.

Reflexioneu sobre aquesta pregunta. Què vol dir tenir hora?

Busqueu el significat de les paraules *tenir* i *hora* i veureu com la resposta de la Maria, perfectament pragmàtica, no es correspon amb el significat literal que s'extreu dels mots de l'enunciat.

Sembla que el llenguatge en situació d'ús real implica més factors que l'aparellament mecànic d'elements amb un significat predeterminat per les formes lingüístiques.

En la representació pragmàtica i discursiva hi ha implicats processos inferencials que permeten d'elaborar els significats intencionals. S'empren processos inferencials ja que s'utilitza informació extralingüística (coneixement del món, de la situació, dels interlocutors, etc.) que aporta el mateix subjecte, com veurem en el nucli següent.

Ara bé, quan s'empra el terme discurs se sol fer referència al fet que els parlants/escriptors o oients/lectors es formen una representació global o general del significat que pretenen transmetre o interpretar. Per tant, el terme *discurs* comporta considerar unitats lingüístiques o de significat més grans que l'enunciat o l'oració, la qual cosa no és així en el cas dels processos pragmàtics que se centren en l'enunciat.

La representació del discurs es pot considerar l'estat últim del procés de comprensió del llenguatge i l'estat inicial en la producció del llenguatge

Discurs, conversa i text

Una gran part del llenguatge es produeix o bé en una situació d'intercanvis conversacionals amb altres persones o bé en el context d'extensions més àmplies en què una persona parla durant un període relativament llarg de temps (descripció d'un esdeveniment, donar una explicació, una classe, etc.).

La **conversa** requereix que els individus participin de manera cooperativa i equilibrada, de manera que adaptin el que un diu amb el que l'altre ha dit, que s'adapti el que es diu al tipus de relació que hi ha entre els participants en la conversa, etc.

Els monòlegs, parlats i escrits, requereixen que el parlant combini les successives oracions apropiadament i coherentment, tingui en compte la perspectiva de l'interlocutor, adapti el llenguatge que utilitza a la funció comunicativa, etc.

D'acord amb de Vega, Díaz i León (1999), el terme **discurs** fa referència a qualsevol forma de missatge verbal extens i interconnectat, independentment de si és parlat o escrit. Quan el discurs és escrit se sol anomenar **text**.

Els tipus o gèneres de discurs inclouen la conversa i altres usos del llenguatge que ocorren socialment, independentment de si són parlats o escrits, formals o informals, curts o llargs, espontanis o mecànics.

El discurs oral és la forma inicial i més natural de discurs, ja que inclou relats personals i conversacions espontànies, mentre que els textos són productes més elaborats i artificials.

La conversa

La conversa es pot considerar com la forma bàsica i prototípica de discurs.

El discurs oral implica, generalment, una interacció directa entre dos o més interlocutors, en què s'apliquen certes regles pragmàtiques. D'altra banda, en la comprensió de la parla hi ha elements paralingüístics com el context perceptiu, els gestos i la prosòdia que no es troben presents en la comprensió de textos, en la mesura en què la lectura d'un text sol ser una activitat solitària.

1.2. Els coneixements que aporten els parlants/oients i escriptors/lectors

Hi ha bàsicament dos tipus de coneixements, a més del coneixement del llenguatge, que els participants en un acte comunicatiu utilitzen en una situació determinada per tal d'inferir el significat dels missatges:

- El coneixement compartit del context.
- El coneixement previ no lingüístic.

1.2.1. El coneixement compartit del context

El llenguatge no és utilitzat en el buit, sinó en situacions específiques, per persones que pretenen arribar a objectius concrets. El context és la base física, social i psicològica en què s'utilitza el llenguatge.

Els elements principals del context són els següent:

- Participants: parlants o escriptors i oients o lectors.
- Les relacions entre els participants.
- El tema.
- La situació espacial i temporal (escenari).
- El propòsit: el que els parlants/escriptors volen aconseguir.

El llenguatge fora de context té tan sols un significat potencial. En altres paraules, la mateixa expressió pot tenir diferents significats en diferents contextos, com s'observa en l'exemple següent:

(1) Tu què creus?

Context A

Dos amics han anat a comprar. Un d'ells s'emprova unes sabates, mira l'altre i pregunta el següent:

"Tu què creus?" (= Et sembla que m'estaran bé/ les compro?)

Context B

Una dona entra a casa seva tota molla.

El seu home li demana "Plou?"

Ella li respon "Tu què creus?" (= És clar que sí!)

Activitat

Penseu en l'expressió següent:

"Encara no ha arribat."

Observació

Una observació interessant és que mentre que en el context A –com veiem en l'exemple– el parlant fa una pregunta genuïna, en el context B, la dona no espera una resposta.

Penseu en quins contextos es pot utilitzar i quina significació diferent tindrà segons això. Per exemple, en quins contextos significaria el següent?

- Encara tens temps.
- Potser ha passat alguna cosa.
- Començo a preocupar-me.
- Sempre arriba tard.
- Ja fa estona que espero.
- T'hauràs/S'haurà d'esperar.

Una distinció útil s'ha fet entre context –com s'ha definit anteriorment– i **co-text**, el text precedent i subsegüent a la part de llenguatge que volem interpretar.

1.2.2. El coneixement previ no lingüístic

A més del coneixement del llenguatge i del context, els oients/lectors necessiten utilitzar coneixement rellevant per tal d'interpretar els missatges dels parlants/escriptors.

S'ha proposat un bon nombre de models en relació amb com es representa el coneixement en la ment i com s'utilitza en la interpretació de missatges. Allò que tenen en comú els diferents models és que es considera que mantenim emmagatzemades en la nostra ment representacions estereotipades de llocs, situacions, seqüències d'esdeveniments, participants, etc.

Coneixement previ d'interlocutors

Penseu que els parlants/escriptors tenim en compte allò que considerem el coneixement previ dels nostres interlocutors, per aquest motiu no suposem els mateixos coneixements i no parlem de la mateixa manera als infants que als adults, ni amb les persones que compartim experiències i coneixements, com els amics íntims, que amb els desconeguts.

Aquestes interpretacions es modifiquen i amplien segons la nostra experiència. Quan interpretem el llenguatge, la naturalesa i quantitat de coneixement que s'activa dependrà del context particular i de les nostres necessitats.

Exemple

A: Quina hora és?
B: El carter ja ha arribat.
Per tal que A pugui fer ús del missatge de B, no només necessita comprendre el llenguatge, sinó també conèixer a quina hora arriba usualment el carter.

Exemple

Quan el tema és "anar al dentista" el coneixement que s'activarà inclourà el coneixement del lloc (sala d'espera, lloc de reconeixement, etc.), els objectes esperats en aquesta situació (diaris i revistes, instruments d'odontologia, etc.), els participants (secretària, auxiliar, odontòleg), la seqüència d'activitats, els sons, les olors i les emocions esperades. Hem activat un esquema de coneixement.

Per a intentar tenir èxit en la comunicació, els parlants han de considerar el context i el possible coneixement previ dels seus interlocutors a l'hora d'expressar els seus missatges. Ocorre de manera semblant a com els oients o lectors han d'utilitzar el coneixement previ i les claus contextuals per a interpretar-los.

Activitat

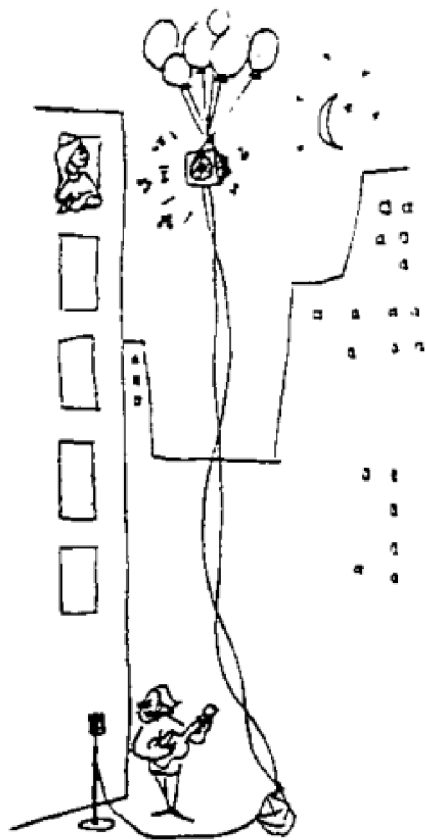
Per tal d'il·lustrar la importància del coneixement previ i del context, en la interpretació de missatges, us proposem l'activitat següent que heu d'entendre com un exemple que il·lustra de la importància del context en la comprensió de missatges. Tanmateix aquesta mateixa activitat es pot interpretar en clau de considerar la importància de disposar de coneixement previ per a comprendre un missatge.

En fer clic sobre la icona, escoltareu un missatge, intenteu-lo comprendre i recordar.

En escoltar aquest missatge per primera vegada, es fa difícil comprendre'n el significat, tot i comprendre el significat de les paraules i de les oracions. No podeu construir una significació global del discurs. Això és degut al fet que no disposeu de context en què us pugueu basar per a interpretar-lo.

Solució

Ara, visualitzeu durant un minut aproximadament el dibuix següent, que podeu considerar com el context (o com el coneixement previ).

Torneu a escoltar el missatge.

Lectura recomanada

Bransford, J. i Johnson, M. (1990). Consideraciones sobre algunos problemas de la comprensión. A F. Valle, F. Cuetos, J. M. Igoa, i S. del Viso (1990). *Lecturas de psicolingüística (Eds.), 1. Comprensión y producción del lenguaje* (pp. 229-263). Madrid: Alianza.

S'explica detalladament l'estudi del qual hem adaptat l'activitat anterior.

En l'estudi de Bransford i Johnson (1972) es demanava als subjectes que valoressin quina era la seva comprensió del que havien escoltat i també que intentessin recordar tantes idees com poguessin.

Segur que ara heu comprès el significat del missatge; n'heu pogut construir una representació global.

Les puntuacions mitjanes que corresponen a l'activitat que heu fet van resultar les que es mostren en la taula següent:

	Sense context	Amb context	Puntuació màxima
Comprensió	2,30	6,10	7,00
Record	3,60	8,00	14,00

Podeu fer una experiència similar amb amics i coneguts utilitzant la imatge/context en alguns casos i no en d'altres per tal de valorar la importància del context o coneixement previ en la comprensió del llenguatge.

Aquesta activitat ha estat adaptada de l'estudi següent: Bransford, J. D. i Johnson, M. K. (1972). Contextual prerequisites for understanding: Some investigations of comprehension and recall. *Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior*, 11, 717-726.

2. Pragmàtica

2.1. Presentació

Els subapartats que componen aquesta part del mòdul estan dedicats a analitzar com en la comprensió i en la producció del llenguatge hem de tenir en compte tot un seguit de factors que no es poden explicar només amb l'estudi purament formal de la gramàtica de la llengua.

Veurem com, en parlar, comuniquem més coses de les que estem dient; com les paraules poden funcionar com a instruments per a aconseguir determinats efectes; com ens hem d'adequar al context concret en què es fa un acte comunicatiu, quants i quins elements tenim en compte en processar la informació i com l'adeqüem al context (en sentit ampli).

En parlar del llenguatge, en el seu ús ens hem de referir a un dels contextos universals i més clars per a estudiar-lo: la situació de **conversa**.

I per aquest fet, moltes de les qüestions que es tracten s'estudien des d'aquesta situació de privilegi que ens permet de veure més detalladament quins són els principis, mecanismes i processos implicats en un fet aparentment tant simple com és aquest intercanvi comunicatiu.

Aquesta aparent simplicitat queda al descobert si examinem breument algunes de les característiques de la conversa. En una conversa cadascun dels que hi intervenen tenen diferents moments per a fer les seves contribucions i ens referim a això quan parlem dels *torns de parla*. Ara parla un i després l'altre, i, en general, no es produeixen gaires encavalcaments (situacions en què dues persones o més parlen alhora). Els interlocutors capten les senyals verbals o no verbals que indiquen el començament o la finalització d'un torn de parla i així poden anticipar la seva conducta verbal. En el manteniment de la conversa, la persona que escolta insereix petits comentaris ("ja" "ah!", "sí?" "hum") com a mostra del seu interès i comprensió dels enunciat. Una mostra dels torns de parla són els *parells adjacents*: després d'una pregunta es requereix una resposta, després d'un oferiment es requereix un agraïment, etc.

Citació

"Unlike other uses of language, conversation is also universal; it is the canonical setting for speech in all human societies."

Levelt (1989, p. 29)

Aquestes petites reflexions entorn de la conversa ens donaran peu a examinar altres fets implicats en la comunicació.

Partirem de la base que el fet de parlar és una activitat fonamentalment intencional dirigida cap a l'assoliment d'unes fites (transmissió de coneixement, assoliment d'efectes cognitius, etc.). I amb aquest caràcter també instrumental parlarem dels actes de parla.

Alhora, ens centrarem en alguns principis reguladors de la conversa per tal de fer efectiva aquesta intenció (és a dir, que sigui reconeguda per l'interlocutor) i produir els efectes esperats. Les nocions bàsiques de la pragmàtica de Grice i el principi de rellevància ens donaran el marc de reflexió en aquest tema.

Veurem el llenguatge també com una activitat inferencial, en què s'esdevenen i s'elaboren representacions en l'extracció d'unitats de significat i en la compressió d'intencions dels parlants.

Finalment, veurem les relacions entre el llenguatge i el context que són gramaticalitzades o codificades en l'estructura del llenguatge a partir del context no lingüístic compartit entre parlants.

En resum, examinarem el context cognitiu dels parlants, el context extralingüístic i lingüístic i com s'articulen aquests elements en el llenguatge en ús.

2.2. Els actes de parla

La teoria dels actes de parla va ser desenvolupada en els anys trenta pel filòsof J. L. Austin i va ser estesa i completada pel filòsof J. R. Searle. El llibre d'Austin *How to do things with words* (1962) recull els escrits en què proposa que amb les paraules no sols representem, informem i descrivim coses, sinó que també estem fent accions.

Penseu en el fet de prometre alguna cosa ("Et prometo que la setmana que ve et portaré un regal"). Difícilment podeu fer aquesta acció sense utilitzar el llenguatge. D'aquesta manera, es poden entendre les nostres paraules com a instruments amb què fem accions i intencions.

Exemple

Proveu de fer les accions següents sense utilitzar cap sistema lingüístic:

Grup 1: menjar, córrer, jugar.

Grup 2: declarar culpable, declarar la guerra, manar, avisar, prometre.

Comprovareu que dur a terme les accions dels grup 2, al contrari de les incloses en el grup 1, és una tasca poc plausible si no es pot emprar llenguatge d'algun tipus.

Austin distingeix entre enunciats de tipus **constatatiu** ("El cotxe és groc") i actes de tipus **realitzatiu** o **performatiu** ("Et prometo que em portaré bé"). Els primers poden estar sotmesos a criteris de certesa o falsedat, en canvi els

Lectura recomanada

Podeu consultar la traducció en castellà:

Austin, J. L. (1981). *Cómo hacer cosas con palabras. Palabras y acciones*. Barcelona: Paidós.

segons no poden ser declarats certs o falsos, sinó apropiats/pertinents o no apropiats/pertinents. Ens referim a aquests darrers quan diem que amb el llenguatge fem certes funcions, determinats *actes*: els **actes de parla**.

2.2.1. Trets dels actes de parla

Els actes de parla tenen dues característiques principals:

- Són específics dels signes (del llenguatge o d'algun altre tipus).
- Es componen de tres nivells:
  - 1) El que fem **en el fet** de dir alguna cosa (dir).
  - 2) El que fem **en dir-la** (pretendre).
  - 3) El que fem **pel fet** de dir-la (aconseguir).

Aquests nivells (també anomenats *tipus* o *dimensions*) són els següents:

- 1) Acte locutiü
- 2) Acte il·locutiü
- 3) Acte perlocutiü

Acte locutiü: té significat i consisteix en el que es diu. És a dir, la locució és la dicció d'un text.

- Exemple: Algú diu "Fes el favor de callar".

Acte il·locutiü: consisteix en la intenció del parlant o el que pretén. La il·locució és l'acció feta en parlar o la força (anomenada *força il·locutiva*) que es posa en un acte lingüístic.

- Exemple: Vol que l'interlocutor calli.

Acte perlocutiü: consisteix en l'efecte aconseguit en l'oient per part del parlant. En aquest punt hi ha unes conseqüències, s'aconsegueixen uns efectes.

- Exemple: L'interlocutor en fa cas i calla.

És evident que els tres actes de parla es donen de manera simultània: diem una cosa d'una determinada manera per a produir uns determinats efectes.

2.2.2. Tipus d'actes il·locutius

Searle va classificar els actes il·locutius en cinc tipus:

- 1) **Representatiu** (o **assertiu**): el parlant declara com són les coses, descriu estats o esdeveniments.
(Per exemple: conclou, resumeix, fa una asserció, etc.)
- 2) **Directiu**: el parlant intenta aconseguir que l'interlocutor faci quelcom.
(Per exemple: preguntes, requeriments, etc.)
- 3) **Comissiu** (o **de compromís**): el parlant es compromet a fer una acció futura.
(Per exemple: oferir-se, prometre, amenaçar)
- 4) **Expressiu**: el parlant expressa un estat psicològic propi.
(Per exemple: agrair, disculpar, felicitar, etc.)
- 5) **Declaratiu** (o **performatiu**): el parlant produeix canvis mitjançant les seves declaracions.
(Per exemple: declarar la guerra, casar-se, acomiadar, etc.)

L'acte il·locutiu és molt evident quan s'utilitzen verbs realitzatius com els vistos en els exemples anteriors (ordenar, prometre, advertir, etc.), però sovint s'utilitzen actes de parla **indirectes**, que tenen la mateixa intenció però que demanen un esforç cognitiu suplementari per part del oient: requereixen fer inferències per a extreure el sentit de la intenció comunicativa.

L'efecte perlocutiu esperat és que el parlant entengui que l'acte es correspon a una petició i no a una pregunta; és a dir, que l'interlocutor faci una acció (dir l'hora o tancar la porta) i no que respongui si és capaç o no de dir l'hora o de tancar una porta.

En la conversa, és habitual fer actes indirectes que, moltes vegades, responen a normes de cortesia.

© The Nobel Foundation

Actes de parla en els nens

Sabíeu que els nens abans de començar a parlar ja participen dels actes de parla?

Bates (1976) proposa que en l'adquisició del llenguatge els nens ja estan fent actes de parla (protoactes) i influencien els adults, seguint els estadis següents:

- 1) Perlocutiu: volen que la mare els doni una joguina o la mare interpreta que la volen.
- 2) Il·locutiu: empen gestos o protoparaulas amb la intenció de produir aquest efecte.
- 3) Locutiu: utilitzaran el llenguatge per a demanar la joguina ("porta'm la pilota / vull la pilota").

Exemple

Són actes de parla indirectes les preguntes del tipus *Que em pots dir l'hora?* o *Pots tancar la porta?* o bé les afirmacions del tipus *Quin corrent d'aire!*

Searle proposa que per a comprendre qualsevol enunciat, el primer pas és interpretar-lo de manera literal. Ara bé, si el context no s'adiu amb el significat extret, el receptor buscarà una nova interpretació, aquesta vegada, no literal. Algunes investigacions s'han plantejat la pregunta de si realment seguim aquesta seqüència i si és més costós interpretar enunciats d'aquesta manera. No és clar que, per defecte, interpretem el sentit literal; de la mateixa manera que no sembla que sigui més ràpid interpretar actes de parla directes comparats amb els indirectes.

L'interès psicològic en aquest àmbit rau a estudiar com els conversadors entenem més enllà del que marca l'estructura gramatical d'un enunciat; com extraïem el significat no literal i com el representem.

2.2.3. Condicions de felicitat

Quan fem un acte de parla hem d'atendre una sèrie de condicions perquè funcioni. No es tracta de saber si l'acte és cert o fals, sinó de veure si és **adient** o **no adient**; emprant la terminologia original, si és *feliç* o no.

En canvi, aquesta condició sí apareixeria en la situació següent: Un sergent diu a un soldat "T'ordeno que facis cent abdominals". Com a conseqüència, aquest acte de parla (sempre que s'acompleixen altres condicions necessàries) seria reeixit.

Un altre exemple: per tal que l'acte "Us declaro marit i muller" sigui "feliç" (reeixit), s'ha d'acomplir que l'emissor sigui una persona amb la potestat de fer-ho, que hi hagi dos receptors i que aquests hi estiguin d'acord, etc.

En resum, es tracta de veure si les circumstàncies s'adiuen per tal que en l'acte es reconegui la intenció del parlant (Yule, 1996).

Adequació dels actes il·locutius

Searle proposa que, a més d'algunes condicions generals (que els interlocutors entenguin el llenguatge utilitzat, per exemple), les condicions de felicitat o de reeiximent per a l'adequació dels actes il·locutius són les següents:

- **Contingut proposicional:** que el contingut estigui amb consonància amb la intenció. En el cas de prometre alguna cosa, l'enunciat parla d'un esdeveniment en clau de futur. Exemple: "Et prometo que faré..."
- **Condicions preparatòries:** en l'acte de *prometre* es donarien dues condicions. El fet en si no s'esdevindrà per si sol i l'acció té un efecte beneficiós. Exemple: "Prometo que deixaré de fumar". En canvi, en l'acte d'*avisar* les dues condicions preparatòries serien que el receptor no té una informació i que l'emissor sí que la té i sap que no tindrà uns efectes beneficiosos. Exemple: "Vés en compte amb en Pep que va dir que parlaria amb el cap sobre el tema".
- **Condicions de sinceritat:** en el cas de la *promesa*, l'emissor té la intenció de portar a terme l'acció i en el cas de l'*avis*, l'emissor creu que ocorrerà el fet i que tindrà uns efectes perjudicials.

Exemple

El germà petit diu a la germana gran "T'ordeno que juguis amb mi". En aquest cas, probablement no s'acompleix la condició "l'emissor té dret a dir al receptor que faci l'acció".

Lectura recomanada

Searle, J. R. (1969). *Speech acts*. Cambridge: Cambridge University Press. [Trad. cast. *Actos de habla*. Madrid: Cátedra, 1980].

- **Condicció essencial:** és l'objecte de l'acte il·locutiu, allò que volem aconseguir. El canvi en l'estat de les coses (cosa promesa, cosa avisada, etc.).

Font: adaptat de Yule (1996).

Resum

La teoria dels actes de parla no ens aporta coneixement cognitiu de com representem la informació i la processem. Ara bé, ens fa adonar que amb les paraules estem efectuant accions i que es necessari tenir en consideració una sèrie de condicions per tal de dur a terme aquestes accions de manera "feliç".

2.3. Comunicació i cooperació

2.3.1. Nocions bàsiques de la pragmàtica de Grice

En prendre part d'un intercanvi comunicatiu, un bon conversador ha de tenir en compte tota una sèrie de coses com amb qui parla, de què parla, què vol dir, el moment i el lloc, la resposta que espera, etc. Molts d'aquests elements implicats en els intercanvis comunicatius es poden englobar en el fet de ser **cooperatiu** en la conversa.

La cooperació es refereix al seguiment d'un conjunt de regles de tipus social, pragmàtic i no purament lingüístiques (formals) que garanteix que no es produeixin fracassos comunicatius.

Exemple

Penseu en la situació hipotètica següent:

Esteu asseguts en un parc i per diferents raons voleu estar sols i no parlar amb ningú. S'acosta un desconegut i intenta establir una conversa amb vosaltres. De quina manera respondríeu per a treure-us-el de sobre?

Segurament utilitzaríeu alguns d'aquests recursos: no contestar, contestar de manera excessivament breu, no fer més preguntes, no estendre el tema, contestar coses irrellevants o dir directament que us deixi sols.

Aquest és un dels casos en què de manera intencional esteu essent poc o gens cooperatiu.

Exemple de conversa amb un parlant poc cooperatiu:

A: Em pots dir l'hora?

B: No.

A: Ah... Que no et va bé el rellotge?

B: La corretja em va una mica grossa.

El parlant B es mostra poc cooperatiu contestant literalment les preguntes del parlant A. Noteu que el parlant A, però, interpreta que la primera resposta de B ha de ser cooperativa i fa la segona pregunta esperant comprendre la primera contribució d'A.

El filòsof H. Paul Grice (1975) va formular el principi següent que abasta alguns dels aspectes implicats en els intercanvis comunicatius.

Principi de cooperació:

Feu que la vostra contribució a la conversa (o interacció verbal) s'ajusti al que es demana (al que es requereix), en el moment en què es demana, d'acord amb el propòsit o direcció de l'intercanvi en què preneu part.

Seguint aquest principi, les màximes que se'n deriven són les següents:

- Màxima de quantitat
  - a) Feu que la vostra contribució a la conversa sigui tant informativa com sigui necessari.
  - b) No feu la vostra contribució més informativa del que calgui.
- Màxima de qualitat
  - Feu que la vostra contribució sigui veritable.
  - a) No digueu el que creieu que és fals.
  - b) No digueu cap cosa de la qual no tingueu proves.
- Màxima de relació
  - Feu que la vostra contribució sigui rellevant. Sigueu pertinents. Feu que les vostres contribucions estiguin relacionades amb l'intercanvi comunicatiu.
- Màxima de manera
  - Sigueu perspicus (capaços de ser compresos clarament).
  - a) Eviteu l'obscuritat i confusió.
  - b) Eviteu l'ambigüitat.
  - c) Sigueu breus (eviteu ser innecessàriament prolixos).
  - d) Sigueu ordenats.

Altres màximes que s'han proposat:

- Màxima de moralitat
  - No demaneu a l'interlocutor que dugui a terme accions no permeses o fora del que és usual.

- Màxima d'intimitat
No tracteu aspectes que siguin privats.
- Màxima de reciprocitat
Actueu de manera semblant a com ho fa l'interlocutor.

Activitat

Poseu un exemple de cadascuna de les màximes que es deriven del principi de cooperació.

Activitat

Proveu de fer un petit experiment: manteniu una conversa amb alguna persona de confiança i, conscientment, transgrediu alguna de les màximes de Grice, i observeu les reaccions que mostra.

Activitat

Recolliu algun fracàs comunicatiu que hàgiu experimentat o observat i analitzeu si s'hi va produir alguna transgressió de les màximes.

És evident que mentre parlem amb una altra persona no expliciten aquestes màximes tot i que, de vegades, sí que hi fem referència.

Exemple

"Ja sé t'estic explicant masses detalls, però..." (quantitat).

"Ja sé que no es cosa meva, però..." (intimitat).

A vegades, però, es transgredeixen les màximes amb la intenció de produir uns efectes comunicatius específics. Seria el cas de la ironia, el sarcasme, la metàfora, els jocs lingüístics, etc.

Exemple

"Aquest noi és una joia!" (en sentit irònic). Noteu que en aquest cas es viola la màxima de qualitat.

Les inferències pragmàtiques

En conversar diem més coses de les que formalment apareixen i literalment es comprenen. En extreure unitats de significat que no estan explícitament dites estem construint **inferències**.

Les inferències són representacions mentals que s'elaboren a partir dels coneixements propis de l'oient/lector en relació amb la informació explícita dita i en el context en què es produeix.

Les **implicacions**, **pressuposicions** i **implicatures** són conceptes que expliquen per què podem entendre més enllà dels continguts explícits dels enunciats (Payrató, 1999).

Observació

Fixeu-vos que moltes d'aquestes màximes tenen un caràcter marcadament cultural: per a molts catalans, parlar del sou és transgredir el principi d'intimitat.

La màxima de quantitat

Alguns estudis experimentals han posat a prova la màxima de quantitat i han arribat a la conclusió que, en general, la informació referencial tramesa tot i que sempre acostuma a ser la necessària i suficient, moltes vegades és redundant; és a dir, el parlant sobre-especifica la informació (Levelt, 1989).

Vegeu també

Trobareu més informació sobre inferències en el subapartat "Processos inferencials en la comprensió del discurs".

Exemple

Coneixeu la sèrie de televisió *Star Trek: The Next Generation*? Data és un androide que té coneixement de la gramàtica de la llengua però no té els coneixements pragmàtics suficients per a entendre les inferències que es desprenen d'un acudit o del llenguatge no literal. Per això, es donen situacions divertides quan Data no entén el doble sentit de les bromes dels seus companys.

- Implicació. Quan un enunciat n'inclou o en conté un altre, parlarem d'**implicació**.

Exemple

"En Joan té un gos a casa" → en Joan té un animal a casa

- Pressuposició. En comprendre un enunciat també el podem interpretar a partir del que no diu o segons un estat previ o context anterior. Això és el que s'esdevé amb la **pressuposició**.

Exemple

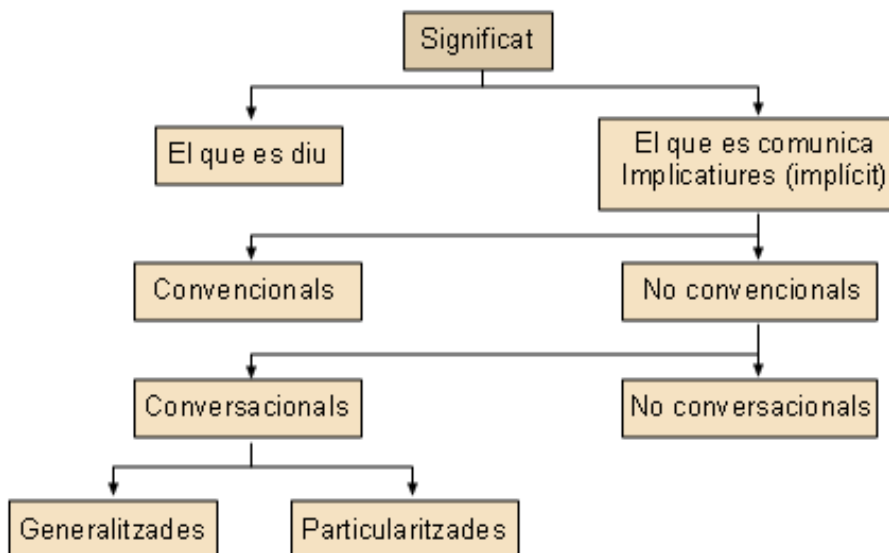
"Vaig tornar ahir" → havia marxat

"Ara està molt bé" → abans no estava tant bé

"Si no tingués feina" → té feina

Com podeu veure, les pressuposicions estan bastant lligades a l'estructura lingüística i, de fet, són una bona mostra de la interacció entre la semàntica i la pragmàtica. En canvi, les **implicatures**, de naturalesa pragmàtica, deriven especialment de la cooperació entre els parlants.

- Implicatures conversacionals. Les **implicatures** que ens interessa destacar en aquest punt són les **conversacionals**, que són les que estan essencialment connectades amb certes característiques generals del discurs, és a dir, que estan regulades pel principi de cooperació i les màximes. En la figura següent es mostra on s'emmarquen aquests tipus d'implicatures:

Font: extret d'Escandell (1999).

Les implicatures conversacionals **particularitzades** necessiten un escenari o context especial per a portar-se a terme apropiadament, al contrari de les **generalitzades** que no depenen d'un context en concret.

- "Anem a fer una xocolata amb xurros?"
- "La meva germana no ens ho perdonarà."

El segon parlant ha estat cooperatiu? L'interlocutor diu una oració que formalment trenca la màxima de relació, però es refia que l'altra persona assumirà que ell és cooperatiu i que el missatge és suficient per a extreure'n una resposta adequada. En aquest cas, els parlants saben que la germana és dietista i que els està controlant el pes. La implicatura en aquest exemple és *particularitzada*. Aquest tipus d'implicatura es produeix molt sovint per la transgressió de les màximes.

En resum, en parlar moltes vegades estem utilitzant implicatures pragmàtiques per tal de donar més (o altra) informació de la que estem realment dient.

La importància de la implicatura rau, d'una banda, en el fet que proporciona una explicació de com és possible significar més del que efectivament es diu i, de l'altra, en el fet que ofereix algunes explicacions funcionals significatives dels fets lingüístics. En aquest sentit, les implicatures són exemples dels mecanismes dels usos del llenguatge que afecten l'estructura lingüística i se n'alimenten (Levinson, 1989).

Eines d'avaluació

Alguns dèficits i trastorns (les afàsies, l'autisme, la síndrome de Down, el desordre semantico-pragmàtic, el trastorn específic del llenguatge, etc.) presenten dificultats en el component pragmàtic.

Algunes eines d'avaluació del component pragmàtic són les següents:

- *Pragmatic protocol*.
- *Profile of communicative appropriateness (PCA)*.
- *Test of pragmatic skills (TPS)*.
- *Pragmatic screening test (PST)*.

2.4. Teoria de la rellevància

Sperber i Wilson (1986) creuen que la màxima de relació és la que resumeix i inclou la resta de màximes proposades per Grice.

Aquests autors desenvolupen la **teoria de la rellevància** que comporta algunes modificacions respecte del principi de cooperació i grans implicacions a la teoria cognitiva. De fet, la finalitat dels autors és explicar com es guien els processos de cognició i comunicació humanes.

Exemple

Exemple d'implicatura conversacional generalitzada: no depèn de cap context en concret. "Vaig entrar en una casa" → la casa no era del emissor.

Vegeu també

Podeu veure el *principi de cooperació* en el nucli "Comunicació i cooperació".

"Lo que llamamos principio de relevancia es la tesis de que todo acto de comunicación ostensiva comunica la presunción de su propia relevancia óptima. Argumentamos que el principio de relevancia explica cómo la producción de un estímulo ostensivo puede hacer mutuamente manifiesta la intención informativa del comunicador, llevando así al cumplimiento de la intención comunicativa."

(Sperber i Wilson, 1999, p. 694)

El que es postula des la teoria de la rellevància (també anomenada de la **per-tinència**) és que els parlants busquem la informació més rellevant i que ens pot ser més útil, per la qual cosa seleccionem els enunciats més informatius, eficaços i també més ràpids de processar. Aquest procés seria així tant des del punt de vista del parlant com del receptor. El receptor tendirà a interpretar els missatges segons els supòsits previs en la recerca de la informació més rellevant.

La rellevància vindrà donada per característiques del missatge i de la relació amb els supòsits o context cognitiu previ dels interlocutors; és a dir, el que ja saben, creuen o pensen del tema. El que aporta de nou la informació serà el que es considerarà rellevant, i es considerarà informació no rellevant i, per tant, s'ignorarà la que no aportï cap novetat i no es pugui relacionar amb els coneixements previs (Belinchón, 1999). Cal dir que, com més grans siguin els efectes cognitius provocats i com més petit sigui l'esforç en el processament de la informació, més gran serà la rellevància o pertinença. Es tracta, doncs, de maximitzar la rellevància amb el mínim cost cognitiu possible.

Exemple

En la premsa escrita trobem nombrosos exemples d'enunciats fets a partir de la recerca de la rellevància.

L'arma de la psicologia

"La mentida, la propaganda i les operacions psicològiques són armes de guerra. I, segons el parer dels experts, molt més decisives que els bombardejos per saber qui guanya i qui perd un conflicte." (*El Periódico*, 2001, 20 de Desembre, secció MISCELANEA, Tema del dia)

Language gene found

"The first linking of a gene to language could speed our understanding of this most unique and most controversial of human abilities." (*Nature* 4 October 2001).

Principis cognitiu i comunicatiu

Posteriorment, els autors van fer una distinció entre dos principis per tal de posar èmfasi en la diferència entre maximització de la rellevància i rellevància òptima:

- Principi cognitiu de la rellevància: en general, la cognició humana s'orienta cap a la maximització de la rellevància.
- Principi comunicatiu de la rellevància: qualsevol acte comunicatiu ostensiu comunica automàticament la presumpció de la seva rellevància òptima.

Entre les contribucions de la teoria en l'encaix cap al processament de la informació, podríem destacar el següent:

El procés comunicatiu no sols és transvasament d'informació (missatge codificat que és descodificat pel receptor), sinó que implica un mecanisme inferencial: en produir i comprendre missatges no només fem una anàlisi purament formal (fonològica, morfosintàctica, semàntica, etc.), cal posar en joc habilitats inferencials, els coneixements previs, el context i les intencions comunicatives.

Per tant, un dels aspectes essencials de la teoria és que la comunicació lingüística consisteix menys en "un dir" i més en "un donar a entendre" (Gabucio, 2002). Per tal de fer aquest pas, entre el significat literal d'un enunciat i l'inferenciable o interpretable pragmàticament, es recorre a raonaments de tipus deductius de domini general, com ho han mostrat alguns estudis (Rivière, Sarriá, Rubio, Núñez, Sotillo, Quintanilla, i Arias, 1990).

Resum

L'efecte o la modificació que es produeix en el *context cognitiu* de l'altre serà un dels eixos bàsics de l'acte comunicatiu. I de fet, l'acte comunicatiu altera el context cognitiu mutu del comunicador i de l'audiència.

2.5. Referència i context

2.5.1. La dixi

A l'hora d'establir un intercanvi comunicatiu ens hem de referir a algunes persones, algun espai o algun moment per tal de situar l'oient. Cal ancorar el discurs en un context espaciotemporal. Per a aconseguir-ho, podem utilitzar referents plens o absoluts (noms de les persones, noms dels llocs, dates concretes). O també podem utilitzar paraules que prenen sentit en un context determinat; per exemple, pronoms personals (*jo, tu, ell*, etc.), possessius (*el meu, el seu*, etc.), pronoms demostratius (*aquest, aquell, això, allò*, etc.), adverbis de temps i de lloc (*ahir, ara, després, aquí, allà*, etc.).

Lectura recomanada

Sperber, D. i Wilson, D. (1986). *Relevance: communication and cognition*. Oxford: Basil Blackwell.

Sperber, D. i Wilson, D. (1999). Resumen de Relevance: communication and cognition. A L. M. Valcés (Comp.), *La búsqueda del significado*. Madrid: Tecnos.

Wilson, D. i Sperber, D. (2002). *Relevance Theory*. A G. Ward i L. Horn (Eds.), *Handbook of Pragmatics*. Ciutat: Blackwell.

Exemple

És clar que hi ha una part atencional implicada en el procés. Penseu en la situació quotidiana en què, conversant amb alguna persona, el que us explica deixa d'interessar-vos o de ser rellevant. Quina és la conseqüència d'aquesta situació? Probablement durant una estona, com a interlocutors, no atendreu a les intervencions, ja que la informació aportada no està tenint efectes en el vostre *context cognitiu*.

Exemple

- "Aquí fa calor".
La paraula "Aquí" es pot referir a l'habitació, a la casa, al poble, al país, etc. Dependrà del context comunicatiu en què es diu.
- "Mira això".
El mot "això" prendrà sentit segons l'objecte o esdeveniment al qual es fa referència.

El conjunt de termes que funcionen d'aquesta manera s'anomenen **díctics**. **Dixi** és una paraula grega que vol dir 'mostrar' o 'indicar'.

Si la referència està en el context, parlarem de **termes díctics**, però si la referència està en els enunciats lingüístics, parlarem d'**anàfora** (les anàfores també s'inclouen com a dixi textual o del discurs, com veurem en el subapartat "Discurs i coherència").

El significat d'aquests mots només es pot extreure en relació amb les referències de la situació. El centre de dixi és, en principi, la mateixa situació en què es produeix l'intercanvi comunicatiu. És a dir, es partirà de l'"aquí", de l'"ara" i del mateix parlant "jo", però això pot variar segons els enunciats com veurem quan parlem dels diferents tipus de dixi.

2.5.2. Tipus de dixi

Dixi de persona

La majoria de llengües tenen sistemes pronominals, especialment, per a referir-se a les persones implicades en la conversa.

Reflexió

Penseu en l'adquisició del llenguatge per part dels infants. Una de les àrees en què presenten dificultats d'aprenentatge en els inicis del desenvolupament és justament l'establiment dels referents del "jo", del "tu" i del "mi".

- "Mi no vol" (per "jo no vull").
- "Vol menjar" (per "vull menjar").

En aquest sentit, penseu també en la dificultat per part dels adults quan intenten ensenyar als infants la reversibilitat pronominal.

Pare: "Si parles tu, has de dir 'jo' i jo seré 'tu', però si parlo jo, també diré 'jo' i tu seràs 'tu'..."

En català, les dxis de persones són els pronoms personals (*ell, vosaltres*, etc.), els possessius (*meu, seva*, etc.) i la marca de persona de la flexió verbal (*ballem, salten*).

Reflexió

En algunes ocasions l'interlocutor utilitza la primera persona del plural i ens inclou en la seva declaració quan a vegades no hi estem d'acord.

Exemple:

– "Ja li vaig dir que no volem que vingui."

– "Ep! Deus ser tu qui no vol que vingui, a mi m'és igual."

Algunes llengües com el fijian distingeixen aquests dos tipus de primera personal de plural; és a dir, inclouent-hi o exclouent-hi el receptor (Yule, 1996).

Dixis

El 1934 el psicòleg alemany Karl Bühler va anomenar *dixis* els termes d'aquest tipus.

Origen de la Dixi

L'origen de la dixi des d'un punt de vista ontogenètic es pot situar en els contextos d'atenció conjunta, quan pare/mare i fill atenen a un mateix objecte, un mateix esdeveniment o bé interactuen amb l'objecte (Bruner, 1975). Aquestes situacions faciliten l'adquisició d'habilitats socio-pragmàtiques (alternança de torns, de papers, etc.).

En algunes llengües hi ha diferents termes per a designar tant el parlant com les persones a les quals s'adreça marcant l'estatus social (o bé respecte o bé familiaritat, etc.). Per exemple, en català hi ha *vostè*, *vos*, *senyor*, *senyora*, *doctor*, etc. D'aquest tipus de termes també en diem **dixi social**.

Dixi social

En euskera hi ha nou maneres diferents de dirigir-se a algú, segons si és conegut, familiar, més gran, etc. En japonès encara n'hi ha més, i en tai n'hi ha vint-i-cinc!

Dixi de lloc

Generalment el parlant i l'interlocutor se situen en l'"aquí" com a punt de partida, tot i que això pot variar segons el context de la conversa.

Dixi d'espai

En català el sistema de **dixi d'espai** està compost bàsicament per demostratius i alguns adverbis de lloc.

Quadre estructurat a partir de dos graus de proximitat:

Grau de proximitat	Demostratius	Adverbis de lloc
Immediat	Aquest Aquests Aquesta Aquestes Això	Aquí
Llunyà	Aquell Aquells Aquella Aquelles Allò	Allà Allí

Altres díctics menys utilitzats serien, per exemple:

- Ací
- Açò
- Esta
- Eixa
- Aqueix

Font: extret de Payrató (1999).

Les funcions de la dixi de lloc, seguint Fillmore (1982), són les següents:

- Identificar. La dixi de lloc ens pot servir per a donar informació per a identificar el referent a partir de la seva situació en l'espai. ("Mira el cotxe que està aparcat davant de la botiga").
- Informar. A partir de l'expressió de la dixi es pot informar sobre la ubicació i la localització d'un objecte. ("Està sota la taula").
- Reconèixer. Amb la dixi d'espai, podeu incorporar informació important per a comprendre el missatge. ("Vindré demà": el verb *venir* ens dona implícitament informació d'on està/estarà el parlant i a on es desplaçarà, al lloc on estarà el receptor).

El parlant ha de tenir informació sobre quin és el centre dític de l'oració, que poden ser els següents:

- El parlant: "El quadre està darrere *meu*".

- Un objecte: "El llibre *està davant* de la màquina d'escriure".
- El receptor: "Ho tens a la *teva esquerra*".

A partir d'aquí (especialment en relació amb la funció d'informar), podem distingir tres tipus bàsics de referència:

- **Dixi primària:** el parlant és al mateix temps el centre i l'origen del sistema. ("A la meua dreta hi ha la porta de sortida.")
- **Dixi secundària:** sols es pot entendre si l'oient sap la relació entre el parlant i l'objecte. ("Està darrere del fanal: el receptor ha de conèixer on està el parlant en relació amb el fanal).")
- **Dixi intrínseca:** la referència és independent del parlant. ("L'armari està a la dreta de la televisió.")

Exemple

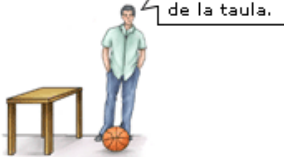
Penseu en la dificultat que tenim de vegades en les converses telefòniques per a situar referents espacials:

"– On quedem, aquí?
 – Aquí?
 – Sí, allà?
 – On estàs tu o on estic jo?"

O quan estem de vacances i parlem d'"aquí" per a referir-nos a la nostra ciutat i no a la ubicació que tenim en mantenir la conversa:

"– Aquí no passa això
 – Aquí o a Blanes, vols dir?
 – No, a Blanes."

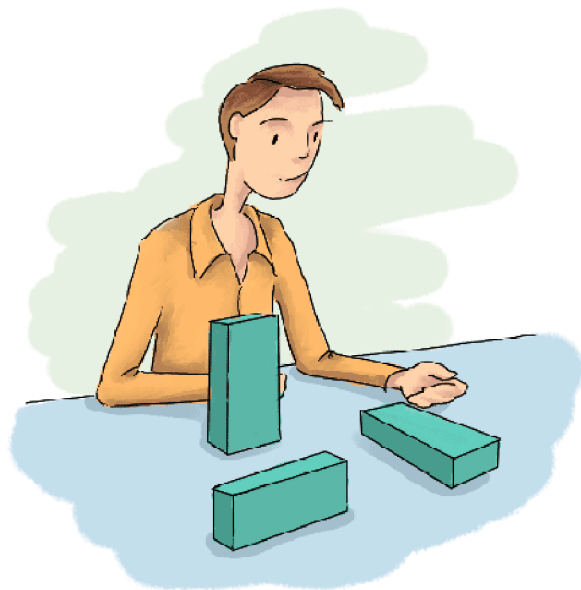
El parlant com interlocutor

Sistema coordinat	Relatum	
	Parlant	Altra entitat
Parlant	(I) Referència díctica primària 	(II) Referència díctica secundària
Altra entitat	(III)...	(IV) Referència intrínseca

Font: adaptat de Levelt (1989).

Activitat

Asseieu-vos davant d'una taula i col·loqueu un objecte a diferents distàncies en relació amb vosaltres. En quin moment valoraríeu que "l'objecte està aquí" o "està allà"?

Allargueu el braç fins l'objecte. Comprovareu que el canvi es produeix aproximadament en aquesta distància.

Podríeu repetir aquests exercici amb persones amb dominància de la llengua catalana i persones amb dominància de la llengua castellana. Podreu veure que, en el cas del castellà, hi ha un altre terme, *ahí*, que apareixeria entre *aquí* i *allí*.

Per acabar, cal fer notar que moltes vegades juntament amb els termes dítctics utilitzem mirades o gestos acompanyant les paraules. ("Mira allò!", amb el gest corresponent apuntant al referent.)

Activitat

Podeu examinar les instruccions que es donen a una persona de fora per a localitzar un lloc. Vegeu quins són els punts de referència i els dítctics utilitzats. També les podeu examinar en les situacions en què les indicacions es donen amb el suport d'un mapa.

Activitat

Podeu replicar en infants d'edat preescolar (de tres a sis anys) i escolar (a partir de sis anys) la prova elaborada per H. Boada i M. Forns per a avaluar la comunicació referencial dels infants i l'ús dels termes dítctics.

Les característiques i resultats d'aquesta prova es van publicar en la revista *Anuario de Psicología* (1997).

Prova d'H. Boada i M. Forns

Presentem sintetitzada una prova elaborada per H. Boada i M. Forns (1997). Es tracta d'una prova de comunicació en què l'èxit depèn en bona part del bon ús de la dixi espacial.

- Es trien dues parelles d'infants. L'experiència es pot fer primer amb una parella d'infants de quatre anys i després amb una altra de sis anys. Es col·loca un membre de la parella a cada extrem d'una taula amb una pantalla opaca al mig (amb l'objectiu que només es pugui utilitzar la comunicació verbal).
- El material és el que es veu en el dibuix. L'infant emissor té una làmina amb vuit objectes col·locats en una taula i una prestatgeria. El receptor té una làmina en què hi ha la taula i la prestatgeria buides i els vuit objectes agrupats a banda.
- Es donen les consignes perquè l'emissor expliqui al receptor com ha de fer una làmina exactament igual que la seva a base de col·locar successivament els vuit objectes.

S'analitza el següent:

- a) L'actuació del receptor (col·locació dels objectes).
- b) Els missatges de l'emissor (correctes, ambigus), fent especial atenció a l'ús dels díctics (*dalt, baix, damunt, sota, esquerra, dreta*).
- c) Les intervencions verbals del receptor (particularment les preguntes d'aclariment).
- d) L'ajuda, si els cal, de l'experimentador.

Discussió: els resultats s'analitzaran d'acord amb l'eficàcia comunicativa segons l'edat.

És interessant analitzar quines estratègies de l'emissor o del receptor són les responsables de les errades comunicatives.

Dixi de temps

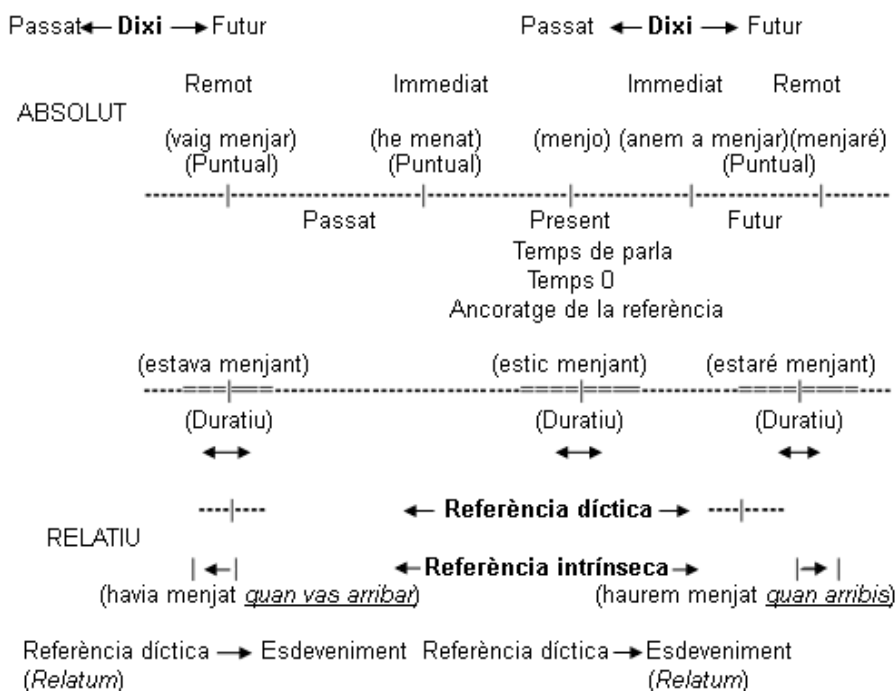
El moment en què es produeix la parla és el centre de referència i, en general, serà el temps present, l'"ara". El significat dels termes variarà segons si parlem de coses que passen, passaran o han passat en relació amb el centre de dixi.

En general, s'utilitzen termes com adverbis (*ahir, demà, etc.*), flexions verbals i auxiliars, locucions adverbials (*d'aleshores ençà, etc.*), preposicions i locucions prepositives (*des de, fins a, etc.*), locucions nominals (*aquest any, etc.*) per a fer el marcatge de dixi temporal.

Podem distingir dos tipus de referències:

- L'absoluta o primària: els parlants comparteixen el moment de parla. ("Després anirem al cine.")
- La relativa: es parla d'un fet que ocorre emmarcat en un altre moment. ("Quan va venir ja havíem acabat de sopar.")

Esquema general de la referència temporal absoluta i relativa (incloent-hi temps immediats, remots i l'aspecte)

Quan parlem amb estil directe, fem alguna citació o narrem una història, els díctics s'interpreten segons el temps establert i no es parteix del temps present. ("I la setmana passada em va dir: no ho puc fer això ara! Ja ho faré demà passat.")

Resum

Els interlocutors ancoren el seu discurs en uns eixos espaciotemporals. La situació més canònica és parlar de l'"aquí" i de l'"ara" en què el centre díctic és, per defecte, el parlant.

Activitat

Identifiqueu les dixis del text següent i comenteu la dificultat de comprendre l'oració atès el desconeixement de la situació:

"Allò ho podem fer allà d'aquí dos dies, però això més val fer-ho amb ells aquí."

3. Comprensió del discurs

3.1. Introducció

Els **discursos** són **unitats supraoracionals** que posseeixen regularitats estructurals i funcionals que s'han de descriure en un nivell diferent al que s'aplica a les propietats sintàctiques i semàntiques dels enunciats lingüístics individuals.

En els apartats següents tractarem sobre la comprensió de textos, àmbit en què s'ha fet la part més gran de les investigacions sobre la comprensió del discurs. L'objectiu últim de l'estudi de textos és que el que s'arribi a conèixer es pugui fer extensiu a altres situacions de comprensió, com la conversa o la comprensió de situacions no mediatitzades pel llenguatge.

La comprensió del discurs té com a resultat la construcció d'una representació mental del significat del missatge. En aquest procés que va des del llenguatge al pensament, coneixem l'estat inicial: patrons acústics, en el cas del discurs oral, o patrons gràfics, en el cas del llenguatge escrit (textos). Des de la psicologia del llenguatge s'intenta caracteritzar l'estat final, el tipus de representació mental que es produeix, i les transformacions intermèdies, els processos que interactuen per a aconseguir aquesta representació mental.

Com ja hem comentat, comprendre un discurs representa que un oient o lector que aporta els seus coneixements a la construcció del significat ha de processar elements lingüístics. Seguidament, veurem alguns aspectes del procés més detalladament.

3.2. Discurs i coherència

La comprensió del discurs es pot identificar amb un nivell supraoracional, ja que el discurs es defineix per una **coherència** que no depèn solament de la forma i el significat de les oracions que el componen. És a dir, a partir dels processos específics del discurs, es transmeten idees i intencions que van més enllà del nivell oracional, que no sempre es troben explicitades en aquest nivell.

En aquest sentit, la coherència s'ha considerat com una funció cognitiva, ja que l'orient o lector entén les relacions entre les diferents parts del discurs o text gràcies, en bona mesura, als seus coneixements del món.

3.2.1. Estructures locals i globals

Encara que la coherència sigui una construcció de l'oient/lector, el discurs inclou certs indicis o marcadors que assenyalen quins tipus de vincles de coherència s'han d'establir i on s'ha de fer.

Una seqüència d'oracions o expressions que escoltem o que apareixen les unes al costat de les altres, no necessàriament formen un discurs o text: no sempre ens permeten la construcció d'un significat global.

Comprovem-ho en els exemples següents:

El Lluís va patir una operació seriosa. Al seu gat, un gat persa, li agradava jugar amb el gat del seu veí. El sistema d'aire condicionat del Guillem no funcionava correctament, de manera que passava molta calor. El Lluís va rebre una carta de Girona sobre el fet que devia l'impost de circulació.

Aquestes oracions s'han organitzat de manera que, tot i contenir significat, l'efecte col·lectiu de llegir-les no produeix un significat global.

Contrastem aquest passatge amb el següent:

El Joan i la Cristina van viure cinc anys en una casa antiga molt humida. Esperaven impacients canviar-se a la casa nova. Era molt més assolellada. També es van assegurar que hi hagués aïllament extra al voltant de totes les portes i sistema de calefacció. El fred no entraria a casa seva!

Per què és més fàcil de seguir aquest fragment que l'anterior?

Perquè en aquest cas, les oracions es connecten seguint les convencions pragmàtiques (màximes de Grice i altres mecanismes lingüístics), mentre que les oracions del primer passatge no estan connectades d'aquesta manera. Difereixen en la seva estructura local.

Finalment, comparem els passatges anteriors amb el passatge següent.

En Joan va comprar un pastís. El regal d'aniversari va ser fantàstic. La festa es va allargar fins a la matinada.

Per què aquest fragment és relativament fàcil de seguir, tot i la manca de connexions explícites?

Superficialment el text pot semblar incomplet, però el resultat global en la ment del lector és complet. És possible inferir connexions si el missatge permet la realització d'inferències –a partir, en aquest cas, del coneixement que tenim sobre els aniversaris.

S'han distingit dos mecanismes bàsics per a establir la coherència, els mecanismes **d'estructura local** –contrasteu els dos primers fragments– que relacionen les oracions del discurs entre si i els mecanismes o estratègies **d'estructura global** –darrer fragment– que permeten la construcció d'un marc general del discurs, mitjançant la connexió d'elements distribuïts al llarg del text i distants entre si.

La coherència global requereix un procés cognitiu més costós ja que requereix la participació de la memòria a llarg termini, mentre que la coherència local es construeix sobre continguts activats en la memòria a curt termini.

Vegeu també

Vegeu l'apartat "Processos inferencials".

Estratègies utilitzades per a establir coherència local

La coherència local, que també rep el nom de **cohesió**, es pot establir mitjançant mecanismes lingüístics diversos: mitjançant la correferència, la referència anafòrica intraoracional i extraoracional, o la referència catafòrica.

Una estratègia bàsica per a donar coherència local al discurs és la de vincular la informació nova amb la vella. La distinció entre els dos tipus d'informació se sol indicar mitjançant la sintaxi o la morfologia.

Vegeu també

Podeu veure també Inferència connectiva.

3.2.2. Cohesió referencial

La cohesió referencial es dona quan els elements nominals del discurs estableixen lligams entre si mitjançant la correferència. La cohesió referencial pot ser **anafòrica** o **catafòrica**.

- Referència anafòrica: quan s'utilitza una expressió per a referir-se a alguna cosa esmentada prèviament en el discurs.

Referència anafòrica

"L'Albert s'ha comprat **un cotxe**. Avui **el** conduïa."

La relació entre "un cotxe" i "el" contribueix a la cohesió referencial del discurs ("un cotxe" és antecedent; "el" és anàfora).

- Referència catafòrica: quan s'utilitza una expressió per a referir-se a alguna cosa que s'esmentarà en el discurs més endavant.

Referència catafòrica

"Aquí és on l'he trobat. He trobat **el llibre** al garatge!"

3.2.3. La distinció entre informació nova i informació vella

Els lectors/oients esperen que els escriptors/parlants diferenciïn entre la informació que ja s'ha donat i la nova, i fan els passos següents:

- 1) Identificar la informació ja donada i la nova en l'oració.
- 2) Trobar un antecedent en la memòria en relació amb la informació ja donada.
- 3) Afegir la nova informació a la informació donada que tenim activada en memòria.

Si la informació es pot assimilar fàcilment a partir del que el lector/oient ja coneix, augmenta la facilitat de processament.

Exemple

En català la introducció o presentació de referents nous es fa mitjançant sintagmes indefinits. Posteriorment, els mateixos referents ja s'identifiquen mitjançant sintagmes definits, pronoms o el-lipsis:

Un nen és a punt d'anar-se'n a dormir, té un gos i una grana a dins d'un pot de vidre. *El nen* se'n va a dormir i *el gos* dorm amb *ell*. Aleshores *la grana* surt del pot...

Identificar la informació ja donada i la nova

Informació ja donada: "el sorteig del dia 21 de gener"
Informació nova: "el número premiat ha estat el 21.456"

Trobar un antecedent en la memòria en relació amb la informació donada

Afegir la informació nova a la ja donada que tenim activada en la memòria

3.3. Discurs i memòria

Nombrosos estudis han mostrat que recordem principalment l'essència semàntica del discurs, no el significat literal. La forma superficial en què el text ha estat expressat resulta irrellevant per a la majoria dels oients/lectors, i és el conjunt d'idees que conté, especialment les principals, el que recordaran posteriorment.

A més, en l'actualitat molts autors defensen que el resultat de la comprensió comporta la construcció d'un model mental o situacional, que dóna compte de l'estat de coses descrites en el text, i que integra el que s'hi ha expressat i el que ja és conegut per l'individu.

3.3.1. Comprensió del discurs i memòria de treball

Hem comentat la necessitat d'establir relacions cohesives entre oracions del discurs. Per tal d'obtenir la comprensió d'un missatge, hem de relacionar les proposicions noves amb les que ja tenim en la memòria. Això ja ens fa adonar del paper tan important que té la memòria de treball.

El treball de Daneman i Carpenter (1980) servirà d'exemple sobre com les diferències individuals en la memòria de treball influencien la comprensió del discurs.

Aquests investigadors van demanar a un grup d'individus que llegissin en veu alta un conjunt d'oracions no relacionades i, després, que recordessin l'última paraula de cada oració. Finalment, els investigadors van proposar a aquest grup una tasca de comprensió lectora.

En tabular els resultats van trobar una correlació significativa entre el nombre de paraules recordades en la primera tasca i la comprensió lectora dels subjectes. Els resultats de l'estudi en conjunt es poden interpretar com que la capacitat de la memòria de treball té efectes en la comprensió: a més petita capacitat de memòria de treball, més gran dificultat per a comprendre referències que representin tornar molt enrere en el missatge.

3.3.2. La memòria a llarg termini en la comprensió del discurs

Durant el procés de comprensió del discurs es van establir diferents nivells de representació, però la representació de la forma dels enunciats tendeix a perdre's en tant que se'n conserva una representació del significat: emmagatzemem bàsicament les idees.

Segons Van Dijk i Kintsch (1983), del procés de comprensió del discurs, en resulten tres "traces" de memòria diferents, encara que interrelacionades:

- **Representació superficial.** Record de les paraules exactes que constitueixen un discurs.

Hi ha evidència que la forma superficial d'una oració s'emmagatzema en la memòria de treball fins que el seu significat s'ha comprès; aleshores es purga per fer lloc a l'oració següent.

Ara bé, també hi ha memòria a llarg termini per a la forma superficial. Aparentment podem recordar fragments o expressions de manera exacta quan són fàcilment separables de la resta del discurs i tenen un contingut molt interactiu.

- **Representació proposicional.** Interpretació semàntica. Xarxa d'idees interconnectades subjacent a la forma superficial.

El fet que sigui més fàcil (i millor) memoritzar les oracions pel seu significat que per la seva forma evidencia la realitat psicològica de les proposicions. El **text base** està representat per un conjunt de proposicions. Ordenat en diferents nivells jeràrquics –algunes idees són més importants que d'altres en el discurs. Les proposicions es componen de conceptes-paraula, que no s'identifiquen amb les paraules mateixes, però que sí amb el seu significat.

- **Representació situacional.** Model mental o causal de la informació del discurs. Un model de l'estat de coses que es descriuen en el discurs. En tant que comprem les proposicions d'un text, també construïm un model mental o situacional de l'estat de coses a les quals es refereix el text.

El model situacional es construeix amb l'ajuda del text base i del coneixement. Allò que s'infereix no són proposicions en el text base, sinó vincles amb el model de situació.

Paraules significatives

Els detalls de la forma superficial no sempre es perden. Recordem les paraules exactes quan tenen alguna significació per a nosaltres. Podem recordar la forma precisa dels comentaris bromistes o dels acudits, o dels avisos importants. Per tant, recordem les paraules exactes, principalment si és important o emocionalment significatiu.

Kintsch i Keenan (1978)

Kintsch i Keenan van mostrar que si es manté el nombre de mots constant, les oracions amb menys proposicions es llegeixen més ràpidament que les oracions amb moltes proposicions.

Tot i que els temps per a les proposicions explícites eren més ràpids quan es donava una prova immediata, no hi havia diferència entre les proposicions explícites i implícites quan la prova era després de quinze minuts.

Les proposicions permeten d'explicar el component inferencial i el fet que es recordi el significat i no la forma explícita.

Els estudis sobre memòria de textos han mostrat que els tres tipus de representació tenen una persistència diferent en la memòria, de manera que la forma superficial es reté molt poc temps i, tan bon punt el lector traspasa el límit sintàctic entre dues frases, es comença a esvaïr. És a dir, el lector té dificultat per a recordar les paraules exactes de l'oració immediatament anterior a la que està llegint. La memòria per al text base és més forta i independent de la forma superficial i dels límits sintàctics. Finalment, la representació situacional és la més persistent, ja que es manté estable en la memòria durant un temps més gran.

3.4. Teories explicatives

Les teories que introduïrem en aquest apartat són la **teoria de la construcció-integració** i la dels **models de situació**. També revisarem breument algunes teories sobre el funcionament cognitiu –com la **teoria d'esquemes**– o sobre l'estructura dels textos que també hi han aportat elements teòrics d'interès.

3.4.1. De la teoria macroestructural a la teoria de la construcció-integració

La teoria macroestructural o, de la macroestructura, de Kinstch i Van Dijk (1978) proposa que durant el procés de comprensió s'estableixen dos nivells de representació, la microestructura i la macroestructura.

La microestructura és una xarxa de proposicions connectades. La macroestructura fa referència a l'organització de significat que representa els aspectes essencials d'un discurs mitjançant les macroproposicions. Comprendre un discurs seria el procés que permet d'elaborar la macroestructura a partir de la microestructura.

El nucli de la macroestructura és el tema que es pot identificar amb la proposició que ocupa el lloc més elevat en la macroestructura. Serveix de guia del procés de comprensió i també d'organitzador de les idees del discurs.

Activitat

En fer clic sobre la icona, escoltareu un fragment d'un text. Intenteu comprendre'l.

Àudio

Feu clic en l'enllaç per sentir l'àudio.

- L'he pogut comprendre?

Solució

Facilita la comprensió del fragment el fet de saber que el seu títol és: "El descobriment d'Amèrica per Cristòfol Colom"?

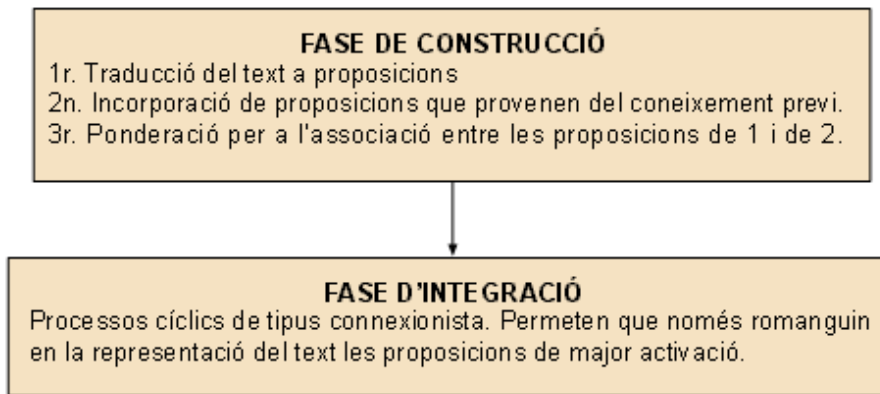
Sense la guia del títol (tema), es fa difícil organitzar les idees d'un discurs. Podeu posar a prova els vostres amics o coneguts: llevat que se'ls acudeixi el tema, els resultarà difícil de comprendre el fragment.

Font: adaptat de Dooling i Lachman (1971).

Kintsch (1988) manté els trets fonamentals de la teoria macroestructural com les dues etapes del procés de comprensió i el format proposicional de la representació. Les dues etapes s'anomenen *de construcció* i *d'integració*.

Lectura recomanada

Podeu trobar una explicació detallada d'aquestes propostes explicatives a de Vega, Díaz, i León (1999) o a Belinchón, Riviere, i Igoa (1992, pp. 499-527).

Els punts més dèbils de la teoria de la construcció-integració són explicar com s'aconsegueix elaborar la xarxa proposicional a partir del text els processos inferencials.

3.4.2. Els models de situació

Un model de situació és una representació del missatge que s'assembla més a la nostra experiència d'una situació –aquella referida pel text– que a les característiques gramaticals o estructurals del text.

Models mentals

Els models de situació també s'han anomenat *models mentals* o *escenaris*.

Els estudis sobre models de situació intenten mostrar com la representació que construeix el lector sobre el text es pot diferenciar de la del mateix text.

Les característiques dels models de situació serien les següents:

- Representen patrons d'informació singulars o únics.
- Són representacions dinàmiques.
- S'assemblen a la nostra experiència, mantenen un cert isomorfisme amb les situacions representades.
- El nombre possible de models de situació és infinit, tot i que hi ha uns paràmetres bàsics –com el temps, l'espai, etc.– que posen límits a aquesta possibilitat.
- Són representacions reduïdes, de manera que s'optimitzen els recursos cognitius.
- Proporcionen un marc idoni per a l'explicació dels processos inferencials.

3.4.3. Esquemes i gramàtiques de narracions

La importància atorgada actualment als processos constructius en la comprensió o memòria ha anat unida al desenvolupament de les teories sobre l'organització esquemàtica del coneixement.

Entenem els esquemes com representacions complexes que es refereixen a conceptes genèrics de diferents tipus: objectes, successos, accions, situacions, etc. La noció d'esquema es va desenvolupar amb la finalitat d'explicar fenòmens perceptius i de memòria, però diferents autors defensen que constitueix un enfocament útil per a analitzar la comprensió.

Un altre tipus de coneixement que aporta el lector a la comprensió és el del coneixement sobre com estan organitzats els diferents tipus de textos. Aquest coneixement és el que permet d'aplicar una estratègia estructural que en faciliti la construcció eficaç d'una representació coherent.

Les anomenades **gramàtiques de narracions** constitueixen l'enfocament més conegut dins d'aquesta línia. Intenten especificar l'estructura subjacent a tipus representatius de narracions, de manera semblant a com les gramàtiques convencionals analitzen l'estructura sintàctica de les oracions.

La proposta de gramàtiques de narracions ha rebut crítiques, com ara el poc interès psicològic, que no proposen mecanismes sobre com es fan les inferències o que la complexitat i varietat estructural dels textos és tanta que resulta dubtós que hi hagi una gramàtica de narracions vàlida per a tots.

Les propostes explicatives sobre la comprensió del discurs no són incompatibles entre si, més aviat se centren en l'explicació d'aspectes diferents del procés de comprensió del discurs.

3.5. Processos inferencials en la comprensió del discurs

En aquest nucli comentarem el paper de les inferències en la comprensió del llenguatge, els tipus principals d'inferències i els principals models teòrics sobre processament inferencial.

En la comprensió del discurs no solament hi intervenen processos de descodificació, també hi intervenen, i de manera essencial, processos constructius –inferencials.

Gramàtiques de narracions

Una trama narrativa aplicable a moltes narracions pot implicar un problema al qual s'enfronta el personatge principal, una seqüència d'intents de resoldre'l i un resultat d'aquests intents.

Lectura recomanada

A M. Gutiérrez-Calvo (1999) trobareu una explicació detallada sobre inferències en la comprensió del llenguatge.

Ambigüetat del llenguatge

El llenguatge en ús, tant parlat com escrit, és ambigu i fragmentari, l'emissor no expressa explícitament tot allò que vol comunicar. En realitat, si ho fes, perjudicaria la comunicació: el missatge seria tan extens que sobrecarregaria la capacitat limitada de processament.

3.5.1. Inferències i comprensió del llenguatge

Mitjançant les inferències completem constructivament el missatge rebut, de manera que afegim informació no explícita en el missatge, però consistent amb el context de comunicació i amb els coneixements previs del lector/oient.

Fer inferències comporta generar informació que no es troba explicitada en el text.

Hi ha acord a considerar que les inferències són producte de dos grans factors en interacció:

- La informació explícita en el discurs o text. Els factors discursius o textuals que influeixen en l'elaboració d'inferències són les implicacions en el text, la informació en l'estructura jeràrquica del text i la distància entre els elements en el text.
- Els coneixements que l'oient/lector utilitza per a interpretar la informació rebuda. Entre aquests coneixements, a més dels coneixements previs, té importància la capacitat de la memòria operativa.

3.5.2. Tipus d'inferències

La varietat d'inferències possibles en la comprensió lingüística és enorme. Per aquest motiu, la seva classificació difereix segons els criteris que es prenguin en consideració i el detall descriptiu que es pretengui aconseguir.

De manera general, sol ser comuna una divisió entre inferències lògiques i pragmàtiques les quals es corresponen amb els processos de raonament deductiu i inductiu, respectivament.

Dins de les inferències pragmàtiques, podem distingir les connectives (o retroactives) i les elaboratives (o proactives).

Exemple

Fixeu-vos en el text següent:
 "– La Maria tenia molta set.
 – El suc de taronja era abundant i fresc."

En llegir-lo probablement hem inferit que la Maria s'ha begut el suc de taronja, tot i que explícitament no es diu. També podem haver inferit que era l'estiu i no l'hivern, que a la Maria li agrada el suc de taronja, etc.

Vegeu també

De fet, aquest dos factors són el context (cotext) i el coneixement previ que hem comentat en el subapartat "Els coneixements que aporten els parlants/oients i els escriptors/lectors".

Psicologia del pensament

La investigació sobre els processos inferencials té derivacions importants, tant teòriques com aplicades –educació, publicitat– i connecta directament amb els processos de raonament, presa de decisions i resolució de problemes, activitats cognitives que tracta la psicologia del pensament.

Tipus d'inferències segons la seva funció en la comprensió

- **Connectives**
  - Inferències pont: afegeixen informació implícita nova per a unir dos elements explícits.
  - Inferències anafòriques i pronominals: correferència entre elements explícits.
- **Elaboratives**
  - Inferències sobre el text-base: associacions semàntiques i substitució de categoria-membre.
  - Inferències sobre el model situacional: instrumentals i predictives.

Quadre traduït i adaptat de M. Gutiérrez-Calvo (1999, p. 225)

- Inferències connectives. Són necessàries per a unir les diferents parts explícites en el discurs. Mitjançant aquestes inferències s'estableix coherència local, és a dir, es vincula semànticament una unitat lingüística a una altra d'anterior.
- Inferències elaboratives. No són necessàries per a la coherència del missatge. La seva funció és la d'ampliar o completar la informació explícita. Mitjançant aquestes inferències s'anticipa informació.

3.5.3. Models teòrics

Els models teòrics difereixen sobre quines inferències es produeixen de manera necessària i habitual en la comprensió i sobre quin és el seu curs temporal.

Dues propostes

Totes dues propostes coincideixen a predir que les inferències connectives o de coherència local es produeixen automàticament; mentre que les elaboratives, si es donen, ho fan de manera estratègica. Les diferències es troben en la concepció sobre les inferències de coherència global que la hipòtesi minimalista rebutja i la hipòtesi construccionista engloba en el procés de comprensió.

Les dues conceptualitzacions que han promogut més quantitat d'investigació han estat la hipòtesi minimalista i la teoria construccionista:

- La **hipòtesi minimalista** sosté que la quantitat d'informació disponible de manera ràpida per al lector és bastant limitada. Els lectors se centren primerament a mantenir la coherència local. Si la informació es pot integrar ràpidament amb informació que es troba a la memòria de treball, no es fan connexions amb informació rellevant de parts anteriors del text, ni és necessari activar informació addicional del coneixement previ.
- La **hipòtesi construccionista** sosté que els lectors busquen contínuament el significat. Guiats per una "necessitat de saber" els lectors sempre bus-

Hipòtesi minimalista

És "minimalista" perquè el paper del lector en l'accés a la informació és passiu o mínim. El lector "treballa" només amb allò que ja té a disposició, llevat que el trencament de la coherència el forci a buscar informació addicional.

quen explicacions i intenten integrar la informació que reben a informació prèvia rellevant.

Hipòtesi construccionista

És "construccionista" perquè el lector participa activament a buscar en la memòria la informació rellevant, s'esforça per a integrar els nivells local i global, per a elaborar la informació implícita.

Bibliografia

Bibliografia bàsica

Belinchón, M., Riviere, A., i Igoa, J. M. (1992). *Psicología del lenguaje. Investigación y teoría* (caps. 11 i 14). Madrid: Trotta.

Bransford, J. i Johnson, M. (1990). Consideraciones sobre algunos problemas de la comprensión. A F. Valle, F. Cuetos, J. M. Igoa, i S. del Viso (Eds.), *Lecturas de psicolingüística, 1. Comprensión y producción del lenguaje* (pp. 229-263). Madrid: Alianza.

Escandell, M. V. (1999) *Introducción a la pragmática*. Barcelona: Ariel

Gutiérrez-Calvo, M. (1999). Inferencias en la comprensión del lenguaje". A M. D. Vega i F. Cuetos (Comp.), *Psicolingüística del Español* (pp. 231-270). Madrid: Trotta.

Vega, M. de, Díaz, J. M., i León, I. (1999). Procesamiento del discurso. A M. de Vega i F. Cuetos (Eds.), *Psicolingüística del español* (pp. 271-305). Madrid: Trotta.

Referències bibliogràfiques

Anderson, S. R. i Keenan E. L. (1985). Deixis. A: T. Shopen (Ed.), *Grammatical categories and the Lexicon* (pp. 259-308). Cambridge: Cambridge University Press.

Austin, J. L. (1981). *Cómo hacer cosas con palabras. Palabras y acciones*. Barcelona: Paidós.

Bates, E. (1976). *Language and context: the acquisition of pragmatics*. New York: Academic Press.

Belinchón, M. (1999). Lenguaje no literal y aspectos pragmáticos de la comprensión. A M. de Vega i F. Cuetos (Comp.), *Psicolingüística del español* (pp. 307-373). Madrid: Trotta.

Boada, H. i Forns, M. (1997). Observational guidelines of communicative exchange: An ecological approach to referential communication. *Anuario de Psicología*, 75 (4), 7-36.

Bransford, J. D. i Johnson, M. K. (1972). Contextual prerequisites for understanding: Some investigations of comprehension and recall. *Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior*, 11, 717-726.

Bruner (1975). From communication to language: a psychological perspective. *Cognition*, 3 (3), 255-287.

Bühler, K. (1934). *Sprachtheorie*. Stuttgart: Fisher.

Daneman, M. i Carpenter, P. A. (1980). Individual differences in integrating information between and within sentences. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory and Cognition*, 4 (9), 561-584.

Dooling, D. J., Lachman, R. (1971). Effects of comprehension on retention of prose. *Journal of Experimental Psychology*, 8, 216-222.

Fillmore, C. (1982). Towards a descriptive framework for spatial deixis. A R. J. Jarvella i W. Klein (Comps.), *Speech, place and actions: studies in deixis and related topics*. Chichester: John Wiley.

Gabucio, F. (2002). Pensamiento, argumentación y significado. *Estudios de Psicología*, 3 (23), 359-372.

Grice, H.P. (1975). Logic and conversation. A P. Cole i J. L. Morgan (eds.), *Syntax and Semantics* (vol. III, Speech Acts, pp. 41-58). New York: Academic.

Kintsch, W. i Van Dijk, T. A. (1978). Toward a model of text comprehension and production. *Psychological Review*, 85 (5), 363-394.

Kintsch, W. (1988). The role of knowledge in discourse comprehension: A construction- integration model. *Psychological Review*, 95, 163-182.

Levelt, W. (1989). *Speaking: from intention to articulation*. Cambridge, MA: MIT Press.

Payrató, L. (1999). *Llengua catalana III: Pragmàtica i discurs*. Barcelona: UOC.

Rivière, A., Sarriá, E., Rubio, J., Núñez, M., Sotillo, M., Quintanilla, L., i Arias, L. (1990). Procesos deductivos e implicaturas conversacionales: una aproximación experimental. *Estudios de Psicología*, 45, 63-84.

Searle, J. R. (1969). *Speech acts*. Cambridge: Cambridge University Press. [Trad. cast. *Actos de habla*. Madrid: Cátedra, 1980].

Sperber, D. i Wilson, D. (1986). *Relevance: communication and cognition*. Oxford: Basil Blackwell.

Sperber, D. i Wilson, D. (1999). Resumen de Relevance: communication and cognition. A L. M. Valcés (Comp.), *La búsqueda del significado*. Madrid: Tecnos.

Valle, F., Cuetos, F. Igoa, J. M., i del Viso, S. (Eds.). (1990). *Lecturas de psicolingüística*. Madrid: Alianza.

Van Dijk, T. A. i Kintsch, W. (1983). *Estrategies of discourse comprehension*. New York: Academic Press.

Wilson, D. i Sperber, D. (2002). Relevance Theory. A G. Ward i L. Horn (Eds.), *Handbook of Pragmatics*. Blackwell.

Yule, G. (1996). *Pragmatics*. Oxford: Oxford University Press.